

De ervaringen van niet-Europese migranten met hun pensioen in Nederland

Jelle Lössbroek
Koen Veldman

Colofon

Industry papers zijn papers voor professionals in de pensioen- en verzekeringssector. Ze worden op de Netspar website gepubliceerd na goedkeuring door de Netspar Editorial Board (EB). De EB controleert de papers op zowel academische kwaliteit als toegankelijkheid voor niet-academische professionals. Industry papers worden gepresenteerd voor discussie op Netspar-evenementen. Vertegenwoordigers van academische en sectorpartners worden uitgenodigd voor deze evenementen.

Netspar Industry Paper 2026-07, april 2026

Editorial Board

Voorzitter: Andries de Grip, Universiteit Maastricht

Leden:

Joyce Augustus-Vonken, APG

Mark-Jan Boes, Vrije Universiteit Amsterdam

Damiaan Chen, De Nederlandsche Bank

Bart Dees, Nationale-Nederlanden

Arjen Hussem, PGGM

Kristy Jansen, University of Southern California

Sven Klijnhout, Achmea

Raymond Montizaan, Universiteit Maastricht

Alwin Oerlemans, APG

Jan Maarten van Riemsdijk, PGGM

Mariëtte Sanderse, PMT

Peter Schotman, Universiteit Maastricht

Erik Schouten, Ministerie van Financiën | Belastingdienst

Anja De Waegenare (TIU)

Ivor Witte, a.s.r.

Ontwerp Maan

Vormgeving Bladvulling

Redactie Jolanda van den Braak

Industry Papers is een uitgave van Netspar. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s).

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Abstract	5
1. Inleiding	6
2. Context	8
3. Verwachtingen	10
4. Methoden	14
5. Resultaten	17
6. Discussie	24
7. Aanbevelingen	28
Referenties	32

Affiliaties

Jelle Lössbroek – Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI-KNAW/RUG)

Koen Veldman – Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI-KNAW/RUG)

Samenvatting

Er is veel pensioenarmoede (40%!) onder de snel groeiende groep eerste generatie niet-westerse migranten in Nederland. Hoe hebben zij zich voorbereid op hun pensioen en hoe beleven zij hun huidige financiële situatie? We bestuderen deze vragen aan de hand van 26 semigestructureerde kwalitatieve interviews met gepensioneerden geboren in Marokko, Sri Lanka, Suriname, Tunesië en Turkije. We presenteren vier aspecten van omgaan met pensioen bespreken de implicaties voor wetenschap en beleid: 1) pensioen kennis, 2) pensioenvoorbereiding, 3) de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO) en 4) sociale contacten.

Onze studie laat zien dat veel niet-westerse migranten onvoldoende voorbereid waren op hun pensioen. Voor sommigen kwam dit door een gebrek aan financiële mogelijkheden om extra geld te sparen. Voor anderen kwam het doordat ze pas relatief kort voor hun pensionering informatie over hun pensioengat ontvingen (in ieder geval in hun eigen beleving), toen het te laat was om hier nog iets wezenlijks aan te doen. Voor sommige participanten waren volwassen kinderen of werkgevers de belangrijkste bronnen van pensioeninformatie. Voor hen hadden deze bronnen een belangrijke invloed bij het helpen voorbereiden op en omgaan met hun pensioen. Er waren verschillende respondenten die in aanmerking kwamen voor de AIO-toeslag (de bijstand-voor-gepensioneerden); slechts een deel van hen ontving dit geld ook daadwerkelijk. Participanten gaven verschillende redenen voor niet-gebruik van de AIO, zoals een gebrek aan kennis, moeite met de aanvraagprocedure en een laag vertrouwen in de overheid. Voor zowel de voorbereiding op het pensioen als de AIO-uitkeringen, was er een grote rol voor het netwerk van mensen, ook buiten de formele pensioeninstellingen om.

Abstract

The pension experiences of non-european migrants in the Netherlands

Retirement poverty levels are high (40%) among the rapidly increasing group of first-generation non-western migrants in the Netherlands. How did they prepare for their retirement and how do they deal with their current economic position? We studied these questions using 26 semi-structured qualitative interviews with retirees born in Morocco, Sri Lanka, Suriname, Tunisia and Turkey. Four aspects of dealing with retirement were covered and we discuss implications for scholars and policymakers: 1) retirement knowledge, 2) retirement preparation, 3) social security benefits (AIO) and 4) social contacts.

Our study reveals that many non-European (who are also non-western) migrants were insufficiently prepared for their retirement, in part due to a lack of financial options to save extra money. Others did not prepare because they only received pension information relatively shortly before retiring (in their own experience), when it was too late to make meaningful changes. For some respondents, adult children or employers were the most important sources of pension information. For them these sources had an important influence in helping them preparing for and dealing with their retirement. There were several respondents who were eligible for AIO social security benefits; we asked about their use or non-use. They gave several reasons why the AIO social security benefits are underused, such as not knowing (enough) about it, struggling with the procedure and low trust in the government as a whole. For both retirement preparation and the AIO social security benefits, the support people received from outside the pension institutions was essential.

1. Introductie

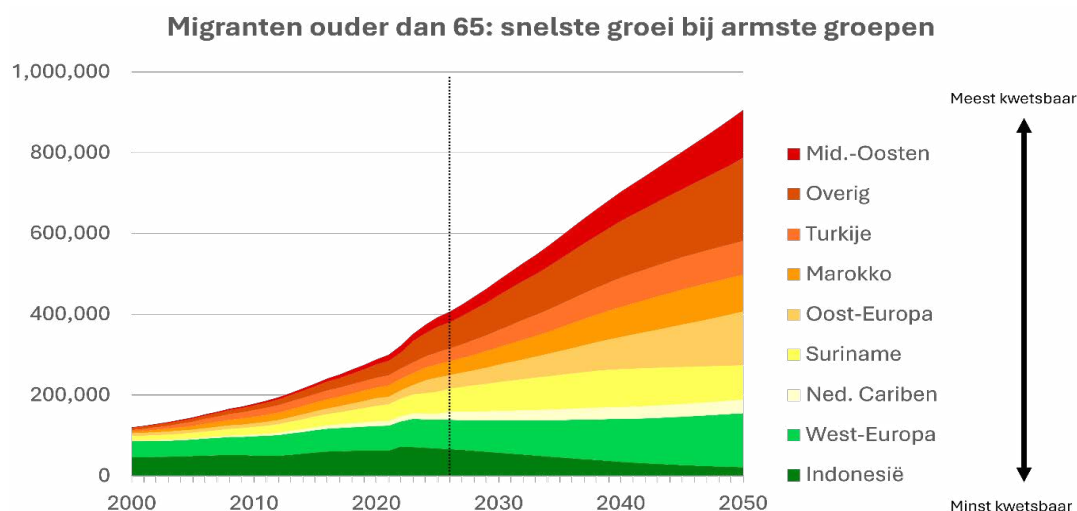
Voor Nederlanders in armoede betekent het bereiken van de AOW-leeftijd (Algemene Ouderdomswet, [AOW]) doorgaans een verbetering van hun situatie: een volledige AOW-uitkering is voldoende om (net) boven de armoedegrens uit te komen. Daarmee bereikt de AOW in veel gevallen waar zij ooit voor is ingesteld: het tegengaan van armoede onder gepensioneerden. Tegelijkertijd ontvangen niet alle gepensioneerden een volledige AOW-uitkering: men bouwt 2% op per jaar tussen de 17 en 67 jaar. Migranten die na hun 17e in Nederland aankomen, hebben dus een gat in hun AOW. Dat draagt bij aan het feit dat er een substantiële pensioenkloof is tussen migranten en niet-migranten: 22 procent onder mannen en 11 procent onder vrouwen. Dit is minder dan bijvoorbeeld België of Spanje, maar meer dan in bijvoorbeeld Frankrijk of het Verenigd Koninkrijk (Heisig et al., 2018). Little is known about whether ethnic inequality persists after retirement. We use data on 16 Western European countries from the European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC, 2004–2013). De verschillen tussen landen hangen voor een belangrijk deel samen met de samenstelling van de migrantenpopulatie: migranten uit andere Europese landen hebben doorgaans een beter pensioeninkomen dan migranten van buiten Europa (Lösslbroek et al., 2024). Dat is ook terug te zien in de cijfers over pensioenarmoede: die ligt fors hoger onder niet-westerse migranten (40%) dan onder westerse migranten (6%) of niet-migranten (3%) (Scholte & Lammers, 2017).

Deze hoge armoedecijfers zijn des te relevanter aangezien de groep gepensioneerde migranten sterk groeit (zie figuur 1). Dat geldt met name voor de eerste generatie niet-Europese 65+'ers.¹ Waar het in 2000 nog ging om 70.000 mensen, zijn dit er nu zo'n 300.000 en zal het aantal naar prognose groeien tot 640.000 in 2050 (CBS, 2020a, 2021). De eerste generatie niet-Europese 65+'ers is dan ook de doelgroep van deze studie. Een recent Industry Paper bracht met CBS-registerdata in kaart dat deze groep gemiddeld een groot AOW-gat heeft als vaak een laag aanvullend pensioen en in veel gevallen zelfs überhaupt geen aanvullend pensioen (Lösslbroek et al., 2025). Uitsplitsing naar de herkomstlanden waar de grootste aantallen gepensioneerde migranten vandaan komen, maakt duidelijk dat de groep niet-Europese migranten zelf ook divers is. Gepensioneerden uit Indonesië (vaak met deels Nederlandse voorouders) hebben een vergelijkbare pensioensituatie als Nederlanders zonder migratieachtergrond (€2.200 per maand). Surinamers hebben een lager inkomen (€1.600), maar nog wel beduidend hoger dan Marokkanen (€1.200) en Turken (€1.100). Dat komt met name doordat de laatste 2 groepen gemiddeld lage aanvullende pensioenen hebben (Lösslbroek et al., 2024).

¹ In het verleden hanteerde het CBS een tweedeling tussen westerse en niet-westerse migranten; nu worden andere categorieën gebruikt. Dit paper volgt de nieuwe indeling en richt zich op niet-Europese migranten. Wij gebruiken de termen westers en niet-westers alleen om onderzoek met de oude categorieën te beschrijven.

Figuur 1. Aantal eerste-generatiemigranten van 65 jaar en ouder naar kwetsbaarheid

Noot: de kwetsbaarheid is gebaseerd op het huidige pensioeninkomen van migranten uit verschillende herkomstlanden (Lösslbroek et al., 2025); de aantallen zijn gebaseerd op metingen en prognoses van CBS (CBS, 2022, 2023, 2025b).

Dit roept de vraag op hoe deze mensen zelf omgaan met hun pensioensituatie en waarom. In dit onderzoek bekijken we 3 aspecten hiervan. Ten eerste pensioenvoorbereiding. Enerzijds omvat dat pensioen kennis: hoeveel weten de niet-Europese migranten van hun eigen pensioensituatie en vanaf wanneer wisten ze dit? Anderzijds gaat dit over spaargedrag: welke strategieën gebruikte men als voorbereiding op het pensioen? Ten tweede kijken we naar de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen [AIO]. Deze vorm van bijstand voor gepensioneerden biedt een inkomensaanvulling voor 67+'ers onder de armoedegrens, maar naar schatting maakt een derde tot de helft van de rechthebbenden hier geen gebruik van (Algemene Rekenkamer, 2019; CBS, 2020b, 2025c). Met registerdata laten deze studies zien dat niet-gebruik samenhangt met het bedrag waar mensen recht op hebben (niet-gebruik ligt hoger onder mensen die minder geld mislopen hiermee). Kwalitatief onderzoek is echter nodig om de betrokkenen zélf te vragen waarom ze geen gebruikmaken van een voorziening waarop ze recht hebben. Ten derde kijken we naar de relaties van de gepensioneerden met anderen. In hoeverre ontvangen ze hulp van anderen, zoals familie? Hoe is de band met hun geboorteland?

Dit onderzoeken we aan de hand van 26 semigestructureerde interviews, die we hebben gehouden met eerste generatie gepensioneerde migranten van buiten Europa (Marokko, Sri Lanka, Suriname, Tunesië en Turkije). De uitkomsten bieden inzicht in de afwegingen die individuele migranten maken en dragen daarmee bij aan beter begrip van hoe de pensioensituatie van migranten tot stand komt.

2. Context

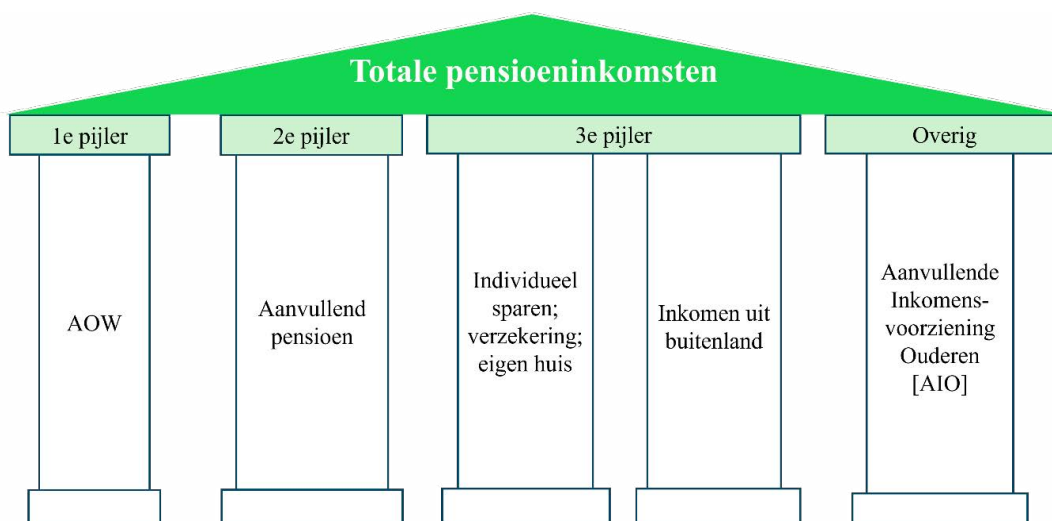
2.1 Migratiecontext

Er zijn 5 groepen gepensioneerde migranten die groter zijn dan 10.000: mensen geboren in Indonesië (66.000), Suriname (31.000), Duitsland (25.000), Marokko (23.000) en Turkije (21.000). Zoals in de introductie benoemd, zijn de pensioeninkomsten van gepensioneerden uit Indonesië en Duitsland gemiddeld vergelijkbaar of zelfs hoger dan die van niet-migranten. Die groepen vallen dan ook buiten de reikwijdte van deze studie. Migranten uit Suriname kwamen vooral naar Nederland in de jaren zeventig, rond de onafhankelijkheid van Suriname als kolonie van Nederland in 1975. Migratie naar Nederland was toen immers juridisch relatief eenvoudig. Migranten uit Marokko en Turkije kwamen met name tijdens de jaren zestig naar Nederland in verband met een grote vraag naar mensen voor ongeschoold werk. Deze groep, destijds gastarbeiders genoemd, bracht in veel gevallen hun familie ook over naar Nederland (Nicolaas et al., 2003). Voor migranten uit Sri Lanka en Tunesië was er niet zo'n grote piek als voor de eerdergenoemde landen. Hier bleven de aantallen veel kleiner en waren de migratiemotieven gevarieerder.

2.2 Pensioencontext

In de pensioenliteratuur worden vaak 3 centrale pijlers van pensioeninkomen genoemd. Als eerste pijler de AOW. Deze wordt opgebouwd in de 50 jaar voorafgaand aan de AOW-leef-tijd: iedereen die 17 of ouder is bouwt 2% AOW-recht per jaar op, ongeacht het inkomen. De AOW keert een hoger bedrag uit dan in de meeste andere landen, ook gecorrigeerd voor koopkracht. Dit draagt bij aan de relatief lage pensioenarmoede in Nederland. Tegelijkertijd is er geen enkel ander land dat een opbouwperiode van 50 jaar vereist voor een volledig publiek pensioen: 40 jaar is gebruikelijk (Lösslbroek, 2024). Dat zorgt ervoor dat migranten

Figuur 2. Pijlers van het pensioeninkomen

die na hun 17e in Nederland arriveerden, een relatief groot gat hebben in hun eerste pijler-AOW-inkomen.

De tweede pijler is het aanvullend pensioen, dat mensen opbouwen bij pensioenfondsen, verzekeraars of premiepensioeninstellingen. Dit gaat op basis van hun werk via een door vakbonden en werkgevers overeengekomen pensioenregeling. Net als bij de eerste pijler geldt dat migranten vaak een kortere opbouwperiode hebben, wat hun pensioeninkomen verkleint. Daarnaast is de arbeidsmarktpositie van veel migranten zwakker dan die van niet-migranten: vaker werkloos, minder gewerkte uren en lagere salarissen. Hierdoor bouwen migranten gemiddeld minder pensioen op in deze pijler dan niet-migranten (Veldman et al., 2026).

De derde pijler bevat individuele pensioeninkomsten. Dit kan gaan over wat mensen gespaard hebben, hun eigen woning of wat ze via een verzekeraar hebben opgebouwd. Het is bekend dat migranten minder vaak sparen en als ze dit doen, ze het liever informeel dan formeel doen (Lösslbroek & Van Tubergen, 2024). Ook is van enkele grote groepen migranten die ouder zijn dan 55 bekend dat het eigen woningbezit gemiddeld aanmerkelijk lager is dan van niet-migranten (De Regt et al., 2022). Verder bevat deze pijler inkomsten uit het buitenland. Dit ontvangen migranten gemiddeld juist vaker dan niet-migranten. Echter, vooral migranten uit andere Europese landen ontvangen substantiële bedragen aan buitenlands inkomen (Lösslbroek et al., 2024). Dit komt doordat in de herkomstlanden van de meeste niet-Europese migranten de inkomens veel lager liggen dan in Nederland en doordat de pensioensystemen in deze landen vaker minder goed georganiseerd zijn. De jaarlijkse Mercer Index beoordeelt bijvoorbeeld China met een C ('major risks and/or shortcomings that should be addressed') en Turkije met een D ('major weaknesses and/or omissions') (Mercer, 2024).

Tot slot is er de AIO. Deze bijstand-voor-gepensioneerden geeft een aanvulling voor gepensioneerden wier huishoudinkomen en vermogen onder het sociaal minimum ligt. De AIO kent geen sollicitatieplicht, maar er zijn wel andere voorwaarden. Zo mogen mensen maximaal 13 weken per jaar in het buitenland zijn en moeten ze hun financiële en huishoudsituatie doorgeven. Het inkomen wordt dan aangevuld tot iets onder het bedrag van een volledige AOW.

3. Verwachtingen

De pensioensituatie van migranten wordt gevormd door een breed scala aan factoren. Een recent Industry Paper toont aan de hand van een systematische literatuurstudie aan dat het gaat om 4 factoren: i) instituties, ii) sociaaleconomische factoren, iii) sociaal-culturele factoren en iv) sociale relaties (wat in de levensloop literatuur bekend staat als *linked lives*) (Veldman et al., 2025).

- i) Institutionele factoren zijn belangrijk om te verklaren waarom de positie van gepensioneerdde migranten in het ene land anders is dan in het andere (Heisig et al., 2018) little is known about whether ethnic inequality persists after retirement. We use data on 16 Western European countries from the European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC, 2004–2013). Dat betreft bijvoorbeeld de regels rond de opbouw van het publiek pensioen (AOW) of hoe complex het is om in buitenland opgebouwd pensioen 'mee te nemen'. De invloed hiervan kan het beste bestudeerd worden door pensioenregelingen te vergelijken (Lössbroek, 2024) of door registerdata te gebruiken (zie Veldman et al, 2026 voor een overzicht van wat bekend is). Individuele gepensioneerdde migranten zullen doorgaans minder goed op de hoogte zijn van de verschillen in pensioenregelingen en bilaterale verdragen rondom pensioenoverdracht. Zij hebben hier ook geen invloed op. Daarom richt deze studie met kwalitatieve interviews zich op de onderstaande 3 factoren.
- ii) Sociaaleconomische factoren gaan primair over het arbeidsverleden: hoeveel jaren heeft iemand in Nederland gewerkt, voor hoeveel uur en tegen welk salaris? De sector waarin iemand werkt en of iemand werkt als zelfstandige of in loondienst, bepalen voor een groot deel in hoeverre de sociaaleconomische positie tijdens het werkzame leven bijdraagt aan een substantieel aanvullend pensioen.
- iii) Sociaal-culturele factoren gaan over taalbeheersing, begrip van het Nederlandse pensioensysteem, financiële geletterdheid, attitudes en voorkeuren, beïnvloed door de culturele achtergrond van mensen (zoals gewoonten, voorkeuren en religie). Dit kan met name invloed hebben op het spaargedrag van migranten en het non-gebruik van pensioenfaciliteiten. De invloed van deze culturele kenmerken zal verschillen per pijler: de AOW wordt immers automatisch opgebouwd, terwijl zelf sparen sterk afhangt van het eigen gedrag.
- iv) Sociale relaties gaan over contact met familie en vrienden, zowel in Nederland als in het geboorteland; over burens, en buurthuizen of religieuze gemeenschappen. Deze contacten kunnen een hulpbron zijn, maar ook juist een beroep doen op de participant. Migranten kunnen bijvoorbeeld informatie ontvangen over pensioenfaciliteiten, hulp ontvangen bij het aanvragen van uitkeringen. Tegelijk kunnen verplichtingen om geld naar het herkomstland te sturen een belemmering vormen om te sparen.

In lijn met deze factoren stellen we verwachtingen op voor 3 thema's: (1) de pensioenvoorbereiding, zoals sparen en informatie opdoen (ii, iii en iv), (2) het non-gebruik van de AIO-uitkering (iii en iv) en (3) de invloed van (transnationale) sociale contacten (iv). Aangezien deze met elkaar samenhangen (Veldman et al., 2026), is enige overlap onvermijdelijk. Desalniettemin biedt deze opbouw een nuttige structuur aan het paper.

3.1 Voorbereiding op pensioen: informeren en sparen

Een goede pensioenvoorbereiding begint met het zich informeren over het pensioen en het opbouwen van financiële reserves door te sparen. Voor migranten zijn er echter diverse sociaaleconomische, sociaal-culturele en relationele barrières die dit bemoeilijken (Veldman et al., 2026).

Beginnend met sociaal-culturele barrières bij het opdoen van informatie: migranten die een ander pensioenstelsel gewend zijn, kunnen het belang van eigen voorbereidingen onderschatten. Sommigen zijn gewend aan een cultuur waarin oudere mensen financieel worden ondersteund door familie of gemeenschap (Bilecen, 2019; Khan et al., 2023). Dit kan leiden tot een onderschatting van de noodzaak om zelf voorbereidingen te treffen. Daarnaast ging een groot deel van de gastarbeiders ervan uit dat zij na hun pensioen zouden terugkeren naar hun land van herkomst. Zij verdiepten zich daarom niet in hun Nederlandse pensioensituatie. Dit heeft negatieve gevolgen voor hun pensioen kennis wanneer zij uiteindelijk toch in Nederland blijven. Taalbarrières vormen bovendien een extra obstakel, omdat de vaak complexe terminologie van de pensioensector niet voor iedereen toegankelijk is (Zheng et al., 2022).

Ook op het gebied van sparen staan migranten voor uitdagingen. Voor de hand ligt de sociaaleconomische invalshoek: veel migranten hadden lagere inkomens dan niet-migrantentijdens hun werkzame leven, wat sparen voor de oude dag bemoeilijkt (Ayón et al., 2022; Fontes, 2011). Daarnaast zijn er ook sociale relaties die pensioensparen compliceren: veel migranten sturen geld terug naar hun land van herkomst in plaats van vermogen in het aankomstland op te bouwen (Kuire et al., 2016). Onderzoek laat zien dat ongeveer 40 procent van de Turkse en Surinaamse migranten in Nederland geld terugsturen, terwijl dit percentage voor vluchtelingen in Nederland rond de 20 procent ligt (Veldman, 2025). Ten slotte spelen ook hier sociaal-culturele factoren mee. Voor sommige migranten vormt het islamitische verbod op rente een drempel om een huis te kopen, te sparen in een pensioenfonds of om te beleggen (Borchgrevink & Birkvad, 2022; Brekke & Larsen, 2020). Recent onderzoek liet bijvoorbeeld zien dat islamitische scholieren in Nederland minder geneigd zijn om te sparen dan andere migrantenjongeren, zelfs na constanthouding van meerdere alternatieve verklaringen (Lössbroek & Van Tubergen, 2024).

3.2 Non-gebruik van de AIO

Voor gepensioneerden onder de armoedegrens is er een speciaal vangnet: de AIO. Dit is een bijstandsuitkering die het huidige pensioeninkomen aanvult tot net onder de armoedegrens. We weten uit eerder onderzoek dat slechts 50 tot 70 procent van de rechthebbenden deze uitkering aanvragen (Algemene Rekenkamer, 2019; CBS, 2020b; Lössbroek & Van Duuren, 2025). Hier zijn verschillende verklaringen voor te geven (Lössbroek & Fokkema, 2022), sociaal-relatieel en met name sociaal-cultureel van aard.

Ten eerste kan het zo zijn dat door de eerdergenoemde belemmeringen om informatie te verkrijgen, een deel van de gepensioneerde migranten niet weet dat de AIO-regeling bestaat. In het verlengde hiervan kennen sommigen de regeling wel, maar begrijpen zij de voorwaarden onvoldoende en denken ten onrechte er geen recht op te hebben. We weten bijvoorbeeld uit Amerikaans onderzoek dat onder Mexicaanse migranten een gebrek aan kennis een belangrijke factor is bij het niet aanvragen van sociale voorzieningen (Dietz, 2001).

Ten tweede kan het zo zijn dat oudere migranten geen AIO-uitkering aanvragen uit angst om fouten te maken tijdens het aanvraagproces. Wijzigingen in woonsituatie of inkomen, zoals fluctuaties in wisselkoersen, moeten tijdig worden doorgegeven aan de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Niet-naleving kan leiden tot terugvorderingen, wat afschrikwekkend werkt. De toeslagenaffaire illustreert dat deze angst niet onterecht is en ondermijnt bovendien het vertrouwen in de overheid (Lössbroek & Fokkema, 2022). Er zijn aanwijzingen dat migranten minder vertrouwen dan niet-migrantenv hebben in 'de overheid' (waar de pensioensector ook mee geassocieerd kan worden): eerdere ervaringen met discriminatie of negatieve ervaringen met de overheid of bank kunnen het vertrouwen schaden, met een ongebruikte inkomensvoorziening als potentieel gevolg (Nam et al., 2019, 2022). Culturele normen spelen daarnaast een rol. Gevoelens van schaamte of statusverlies kunnen ouderen ervan weerhouden de AIO aan te vragen (Hanse et al., 2022).

Tot slot kan het non-gebruik van de AIO-uitkering worden verklaard door de strenge en complexe voorwaarden. Om aanspraak te mogen maken op de AIO-uitkering, mogen aanvragers maximaal 3 maanden per jaar in het buitenland verblijven en beperkt (buitenlands) vermogen hebben. Bovendien worden zij gekort op hun uitkering als zij samenwonen met anderen dan hun partner (kostendelersnorm). Dit kan botsen met de sociaal-relatieve situatie van migranten die 'transnationaal leven'. Dat wil zeggen: migranten die bijvoorbeeld een huis in het buitenland hebben, delen van het jaar in het buitenland zijn of langdurig terugkeren voor vakantie om hun transnationale sociale relaties te onderhouden. Het wordt weleens gezegd dat een deel van de migranten dus bewust geen gebruikmaakt van deze uitkering om hun transnationale leven te behouden (Veldman & Lössbroek, 2024). Ook nemen kinderen van migrantenouders vaker hun ouders in huis om mantelzorg te bieden. Dit kan leiden tot een substantiële korting op de uitkering vanwege de kostendelersnorm

(Lössbroek & Fokkema, 2022). Mogelijk wordt het hierdoor ook minder aantrekkelijk om een AIO-uitkering aan te vragen.

3.3 Sociale contacten

Zoals vermeld spelen sociale contacten – de sociaal-relatieve factor – mogelijk een belangrijke rol bij het verklaren van de pensioenarmoede van migranten. In veel gevallen dragen sociale contacten indirect bij aan hoe mensen omgaan met de eerdergenoemde thema's: pensioenkennis, voorbereiden op pensioen en al dan niet de AIO aanvragen. Vaak komen sociale contacten naar voren in de context van hoe mensen aan informatie komen of hoe hun denken en doen rond de AIO tot stand komen. Deze relaties kunnen positief bijdragen door migranten te informeren over bijvoorbeeld een mogelijk pensioengat en hen te helpen bij het aanvragen van uitkeringen of het begrijpen en vertalen van officiële correspondentie van de overheid. Daarnaast kunnen kinderen ook direct financieel bijdragen aan de ondersteuning van hun ouders. Tegelijkertijd kunnen transnationale relaties een belemmering vormen. Het sturen van geld naar het land van herkomst en plannen om terug te keren, maken migranten vaak minder goed voorbereid op hun pensioen. Bovendien beperkt een transnationaal leven de mogelijkheden om aanspraak te maken op een AIO-uitkering.

4. Methoden

Om antwoord te geven op onze onderzoeksvragen, hebben we 26 semigestructureerde interviews uitgevoerd met gepensioneerden met een niet-Europese achtergrond. Deze interviews vonden plaats in de periode van begin februari tot begin juni 2024.²

4.1 Benaderen participanten

Oudere migranten zijn een lastig te bereiken groep (Bilecen & Fokkema, 2022; Sin, 2004). Daarom hebben wij meerdere methoden gebruikt om deelnemers te werven. De eerste manier was via het Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM). Dit landelijk netwerk voor het verbeteren van de positie van oudere migranten bracht ons in contact met verschillende buurthuizen waar relatief veel oudere niet-Europese migranten regelmatig komen. Via een door hen aangewezen contactpersoon hebben we verschillende deelnemers benaderd. Daarnaast hebben wij zelf organisaties benaderd, zoals moskeeën, buurthuizen, kerken, ouderenorganisaties en vluchtelingenorganisaties. Alleen moskeeën en ouderenorganisaties hebben ons nieuwe deelnemers geleverd. Uiteindelijk hebben we 28 deelnemers benaderd: 21 via NOOM en 7 via andere organisaties. 2 deelnemers bleken nog niet gepensioneerd te zijn en een van hen weigerde een *informed consent*-formulier te ondertekenen. Deze deelnemers zijn om die reden verwijderd, waardoor de uitkomsten in deze studie op 26 interviews zijn gebaseerd: 16 uit Suriname, 5 uit Marokko, 3 uit Turkije, 1 uit Sri Lanka en 1 uit Tunesië.

Van deze 26 deelnemers was de jongste 64 jaar en de oudste 84. De 64-jarige participant zou op het moment van het interview over 2 maanden met pensioen gaan. Deze is wel meegenomen in de analyse. Er waren 7 deelnemers 75 jaar of ouder, van wie er 2 boven de 80 waren; de rest was 74 of jonger. De deelnemers kwamen tussen hun 18e en 44e naar Nederland. Geen van hen ontvangt dus een volledige AOW-uitkering, al is het verschil in AOW-gat groot: de gearriveerde-op-18 ontvangt 94% en de gearriveerde-op-44 ontvangt 42% van het volledige AOW-bedrag. We hebben geprobeerd om deelnemers verspreid door Nederland te benaderen; uiteindelijk hebben de interviews plaatsgevonden in Amsterdam, Den Haag, Ede, Rotterdam en Utrecht. Dit sluit aan bij de eerdere observatie dat oudere migranten sterk geconcentreerd zijn in de Randstad (Fokkema & Conkova, 2018).

4.2 Verloop interviews

De interviews zijn uitgevoerd door de 2 auteurs en 2 collega-onderzoekers. Deelnemers werden individueel en in persona geïnterviewd, op een vertrouwde locatie, zoals hun buurt-

2 Voorafgaand aan de interviews is de opzet van de studie en het datamanagement goedgekeurd door de Ethics Committee van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen (#2023-24) en de Ethische Toetsingscommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (#FAO/Ako/145)

huis of moskee. Zoveel mogelijk werden vrouwelijke participanten geïnterviewd door een vrouw en mannelijke participanten door een man. De interviews duurden tussen de 14 en 54 minuten en gemiddeld 26 minuten.

De interviews waren semigestructureerd: er was een lijst met onderwerpen en vragen, maar de onderzoekers lieten de participant ook het gesprek mede sturen. De interviews begonnen doorgaans met de migratiegeschiedenis en arbeidsverleden van de participanten, omdat ze hier makkelijk over konden praten. Bij het overstappen naar een nieuw onderwerp begonnen we met een algemene vraag ('Hoe heeft u zich voorbereid op uw pensioen?'). Afhankelijk van de antwoorden van participanten stelden we later gerichtere vragen ('Wat vond u van de informatie vanuit uw pensioenfonds?'). Voor het bespreken van de AIO maakten we na het antwoord op de algemene vraag gebruik van een uitgeprint lijstje van regels en mogelijke wijzigingen hierin.

Bij aanvang van de interviews werd een *informed consent*-formulier besproken en getekend door beide partijen. Hiermee verklaarden de onderzoekers dat ze de anonimiteit van de deelnemer zouden waarborgen en dat deelnemers altijd het recht hadden om bijvoorbeeld vragen over te slaan of uit het onderzoek te stappen. Alle participanten gaven toestemming om hun interview op te nemen. Deelnemers ontvingen een VVV-bon ter waarde van €25,- voor hun deelname. Zij leken tevreden met het verloop van de interviews en gaven na afloop aan dat ze het fijn vonden om met ons te praten over hun situatie. Sommige deelnemers gaven aan dat hun pensioensituatie ingewikkeld is en vroegen om advies.

Bij 4 deelnemers (3 uit Turkije en 1 uit Marokko) was bij het interview een tolk aanwezig. Dit gaf ons de kans om ook ervaringen mee te nemen van mensen die onvoldoende Nederlands spreken. Die tolk was geregeld door het buurthuis of moskee waar de interviews plaatsvonden. Dit waren ook de contactpersonen die ons in gesprek brachten met de deelnemers. Het gebruik van een tolk bracht wel wat moeilijkheden met zich mee. Deze interviews verliepen dan ook minder makkelijk dan de andere. Ze zijn gecontroleerd door collega's die de betreffende taal spreken. Zo konden we vaststellen dat de tolk inderdaad een neutrale vertaler is geweest.

4.3 Analyse

De opnames van de interviews hebben we getranscribeerd met behulp van HappyScribe en daarna handmatig gecontroleerd. Waar nodig heeft een van de onderzoekers ze gecorrigeerd. Vervolgens waren alle auteurs betrokken bij het selecteren van citaten en achtergrondinformatie uit de interviews voor de beantwoording van de 3 centrale vragen. Hierna hebben we de informatie uit de interviews bekeken.

Bij het weergeven van citaten in de tekst is de anonimiteit van de respondenten geborgd door eventuele identificerende informatie weg te laten, zoals hun naam, woonplaats en

voormalige werkgever(s). Voor de respondenten uit Sri Lanka en Tunesië is een extra waarborg nodig, omdat de groep gepensioneerden uit deze landen relatief klein is. Bij een citaat van hen geven we dus aan dat ze uit Marokko, Suriname of Turkije komen.

5. Resultaten

5.1 Voorbereiding op pensioen: kennis en sparen

De voorbereiding op de pensioenperiode omvat 2 aspecten: informatie vergaren over een pensioen en sparen voor de oude dag. Op basis van de literatuur werd verwacht dat migranten meerdere obstakels ondervinden om te sparen en zich te informeren. Tijdens de interviews kwam dit gedeeltelijk naar voren: veel migranten hadden zich amper verdiept in hun pensioen en misten de middelen om te sparen.

5.1.1 Informeren en pensioenkennis

Een aantal participanten geeft aan problemen te ervaren tijdens het zoeken naar informatie over hun pensioenperiode. Het gevolg is dat zij pas vlak voor hun pensioenleeftijd erachter kwamen hoe hun pensioensituatie eruitzag. *Grosso modo* blijken uit de interviews 2 soorten wegen naar pensioenkennis: 'formeel' (via pensioeninstanties, overheden of werkgevers) en 'informeel' (zoals bijvoorbeeld via kennissen en buurthuizen).

Participanten geven aan dat deze formele kanalen soms lastig te begrijpen zijn, mede doordat *'het Nederlands moeilijk en zwaarder [is].'* (Surinaamse man, 67-75). Meerderen geven aan dat telefonisch contact met de instantie belangrijk is om duidelijkheid te krijgen. Daarnaast komt duidelijk naar voren dat veel participanten een gebrek aan informatie ervaarden. Sommigen ontdekten vlak voor hun pensioensleeftijd dat zij weinig tot niets hadden opgebouwd, zoals deze Marokkaanse man: *'Ik dacht dat iedereen die gewerkt heeft [pensioen opbouwt], maar dat was niet zo. Ik heb altijd in de horeca gewerkt en alleen die laatste werkgever heeft dat wel aan mij verteld.'* [Marokkaanse man, 65-74]. Voor anderen blijken de brieven van de SVB vlak voor het bereiken van de pensioensleeftijd het eerste contact. *'Ik wist niet eens dat ik pensioen [opbouwde]... Ik was toen een beetje onnozel. Je komt helemaal uit een vreemd land. En op het werk hadden ze me nooit [...] verteld dat je recht op pensioen [hebt].'* [Surinaamse vrouw, 65-74].

Echter, er zijn ook positieve verhalen over de formele informatievoorzieningen. Migrant die een relatief goede baan hadden bij grote bedrijven, werden goed en tijdig op de hoogte gehouden via hun werkgever. Zij hebben zich zodoende goed kunnen voorbereiden op hun pensioen. Onder hen zijn ook mensen die een relatief goede financiële positie hadden en hierdoor juist eerder met pensioen konden gaan.

De informele kanalen, zoals sociale kringen, zijn belangrijk bij het verspreiden van pensioeninformatie voor sommige respondenten. Dit is in lijn met de verwachtingen uit de *linked lives*-literatuur. In de interviews klinken verschillende geluiden over het delen van kennis. De een laat merken dat vooral de situatie rondom het hebben van een AOW-gat uitgebreid besproken wordt in de sociale kring. *'Nou, het was gewoon bekend. Ik weet het niet van iedereen. Iedereen weet het. En je gaat met pensioen, iedereen weet het. Ik weet het niet*

hoe, maar ik wist het wel, dat [de AOW] gekort... Dat was geen verrassing voor mij. Want ik krijg geen vol pensioen. [Surinaamse vrouw, 75-79]. Een ander deelt vooral dat de geluiden in de sociale kring wat vager zijn: *'Ze zegt natuurlijk ga ik wel binnenkort met pensioen maar, ik heb geen ene kennis van.... hoe [...] het pensioen is opgebouwd. Hoe dat te werk gaat. Dus ja niemand heeft mij verteld, en de omgeving ja. Ze hoort ook van, ja je krijgt weinig geld. Gewoon in de volksmond. Je krijgt heel weinig vakantiedagen, maar... Verder niet echt.'* [Turkse vrouw, 65-74, vertaald door tolk]. Hierdoor merken we dat de sociale kring mogelijk belangrijk is bij het delen van deze informatie. Dit onderstreept de gedachte dat sociale relaties een verzachtende werking kunnen hebben en mogelijk pensioenarmoede kunnen voorkomen (Veldman et al., 2026). Maar hierin schuilt natuurlijk een risico: ook foutieve of onvolledige informatie kan rondgaan, waardoor de voorbereiding van het pensioen slecht verloopt.

Andere gepensioneerden bespreken hun situatie liever niet met andere mensen, omdat ze hen niet vertrouwen. Een Surinaamse man zegt bijvoorbeeld: *'Nee. Weet je waarom? Surinamers en Hindoestanen. Hoe moet ik [het] zeggen? Dan zeg je iets. [...]. Dan gaat hij daar hey, [hij] krijgt zo veel. [hij] krijgt zo veel. [hij] krijgt zo veel. [...]. Hierom bespreek ik [het] met niemand. Zeg ik niet.'* [Surinaamse man, 65-74]. Ook instanties worden weinig gebruikt. Enkele deelnemers zeggen gebruik te hebben gemaakt van de gemeente of contact te hebben gehad met een raadsman. In beide gevallen heeft deze hulp niets gedaan of zelfs tot boetes geleid. Dit verminderde het vertrouwen dan ook aanzienlijk bij de deelnemers in kwestie.

Door de weinige kennis die tijdens de pensioenvoorbereiding is opgedaan, hebben sommige respondenten ook tijdens hun pensioen weinig kennis. Enkeligen weten niet dat zij een AOW-gat hebben, zelfs als ze hier zelf mee te maken hebben. Een aantal participanten begrijpt niet waaruit hun pensioen is opgebouwd. Zo weten ze bijvoorbeeld niet welk deel van hun geld afkomstig is vanuit de AOW of welk gedeelte aanvullend pensioen is. Daarnaast zijn er ook deelnemers die niet goed kunnen vertellen of zij wel of geen AIO ontvangen.

Een aantal gepensioneerden laat merken dat zij zich niet interesseren in de herkomst van het geld, zolang ze het maar ontvangen. Anderen laten juist weten dat ze pensioen ingewikkeld vinden en minder goed snappen hoe hun pensioen is opgebouwd. De volgende quote is kenmerkend voor een groot deel van de deelnemers: *'Wat ik van de overheid krijg? Ik heb geen idee. Ik heb pensioen en ik heb [dat] bedrag gekregen. En voor mijn werk, dat is duidelijk dat ik voor [dat] geld gewerkt heb. [...] Niet hoeveel. Hoe is het gekomen. Ik heb ook niet voor gewerkt, denk ik. Of zo, weet ik veel. Dat weet ik niet.'* [Surinaamse vrouw, 75-79].

Aan de andere kant is een aantal deelnemers wel op de hoogte van het bestaande AOW-gat. Zij leggen helder uit dat elk jaar in Nederland gelijk staat aan 2 procent AOW-op-

bouw. Onder Surinamers lijkt deze kennis ook beter te zijn dan onder de andere respondenten. Dit komt mede door de €5.000 compensatie die Surinamers met een onvolledige AOW kort na de afgenomen interviews zouden ontvangen.

5.1.2 Sparen

Het feit dat veel deelnemers pas relatief laat in hun loopbaan inzicht kregen in hun aanstaande pensioensituatie, springt des te meer in het oog omdat het regelmatig voorkwam dat ze al op jonge leeftijd stopten met werken (sommigen al vanaf 50 jaar). De respondenten noemen een scala aan gezondheidsgerelateerde redenen waardoor ze eerder moesten stoppen met werken en/of arbeidsongeschikt zijn verklaard: chronische pijn, gevolgen van een aanrijding, hernia, knieproblemen of rugklachten. Andere respondenten konden geen nieuw werk vinden nadat hun baan ophield te bestaan of besloten actief niet meer te werken vanwege een persoonlijke afweging. Vooral onder de Turkse en Marokkaanse participanten valt het op dat de vrouwen uit het gezin minder vaak werkten, waardoor ze vaker leefden met één inkomen. Hierdoor kregen deze gezinnen bijvoorbeeld minder de mogelijkheid om te sparen en bouwden ook minder pensioen op bij hun werkgevers. Dit voelden ze dan tijdens hun pensioenperiode. Bij sommige deelnemers is de vrouw in het huishouden nog niet met pensioen, waardoor ze alleen de minimale AOW-uitkering van de kostwinner ontvangen. Dit laat zien dat economische positie van migranten vóór het pensioen cruciaal is voor de financiële situatie tijdens het pensioen (Veldman et al., 2026).

Ook gepensioneerden die wel lang gewerkt hebben, geven soms aan zeer weinig pensioen hiermee verdiend te hebben. *'Voor 50 jaar gewerkt. Dat is niks.'* [Turkse man, 65-74]. Dit komt bijvoorbeeld doordat ze werkten als uitzendkracht, in een branche met een zeer karige pensioenregeling. Een enkeling deed een deel van het werk zwart.

Veruit de meeste deelnemers geven aan geen tot weinig spaargeld te hebben. Voor sommigen hangt dit samen met het eerdergenoemde gebrek aan kennis: *'Als ik het eerder wist dat het [in] Nederland zo zou worden, had ik [voor] mijn pensioen gespaard.'* [Surinaamse man, 65-75]. Anderen hebben er simpelweg nooit over nagedacht of hadden geen behoefte aan sparen voor het pensioen. Als ze spaarden, dan had dit vaak een ander doel, zoals bijvoorbeeld een vliegticket naar het land van herkomst. Er zijn ook deelnemers die geen mogelijkheid zagen om te sparen, zoals bijvoorbeeld deze Marokkaanse man: *'Nee. Nee. Ja, hoe kunnen we even sparen? We zijn hier met vier kinderen, met zes en eentje in Marokko. Hoe ga je sparen? Als ik alleen aan het werken [ben]?'* [Marokkaanse man, 65-74].

De deelnemers die eerder geen behoefte leken te hebben aan sparen, laten wel vaak weten dat ze dit anders hadden gedaan als ze eerder kennis hadden gehad over hun toekomstige situatie. Enkele deelnemers hebben wel veel spaargeld. Dat is deels vanwege de kennis die zij hadden over hun eigen situatie *'omdat ik wist dat ik een AOW-korting zou*

krijgen' [Surinaamse man, 65-74]. Vaker was het geld niet specifiek bedoeld voor de pensioenperiode, maar is het daar uiteindelijk wel voor gebruikt.

Uit de interviews komt niet naar voren dat migranten niet wilde sparen uit islamitische overwegingen: hoewel islamitische participanten zich bewust zijn van deze *riba*-normen, spelen deze simpelweg geen rol in hun leven. Door hun lagere inkomens was bijvoorbeeld een huis kopen of beleggen sowieso geen optie.

5.2 Aanvullend inkomen ouderen

De meeste gepensioneerden die geen AIO ontvangen, hebben ook geen recht hierop, omdat hun inkomen boven de AIO-grens ligt. Het komt ook voor dat het inkomen van de persoon zelf laag is, maar de gepensioneerde toch geen recht heeft op de AIO doordat die bij een van zijn kinderen in huis ging wonen [#28]. Daarnaast zijn er deelnemers die (waarschijnlijk) wel recht hebben op de AIO, maar dit toch niet aanvroegen. Hieronder bespreken we de 5 voornaamste redenen hiervoor: 1) privacy, 2) de angst om geld te moeten terugbetalen, 3) culturele afwegingen, 4) niet in staat zijn om aan te vragen en 5) kennis van de uitkering.

Het eerste bezwaar tegen het aanvragen van een AIO-uitkering is privacy: deelnemers zien het niet zitten om hun financiële toestand te delen met de anderen, zowel de overheid als hun sociale contacten. Zoals een Surinaamse vrouw zei *'Dat is een [schending] van mijn privacy. [...] Ik hoef niet. Dan eet ik een hapje minder, maar ik kan mijn hand niet ophouden en ik geef dat niet bloot. [...] Heel vernederend. Ik kan dat niet doen. Je moet zelfs sieraden [opgeven], wat je hebt. Zijn zij nou werkelijk... Nee, echt niet. Ik hoef dat geld niet. Ik ga niet bedelen. Ik vind dat bedelen. Ik vind dat vernedering van de mens. Ze ontnemen jouw gevoel van [eigenwaarde]. Nee, dat doe ik niet. Echt niet. Ik weiger dat.'* [Surinaamse vrouw, 67-74]. Privacy speelt ook een rol richting de sociale gemeenschap: *'Ik weet het niet, maar soms denk ik, dan ga ik daar vragen en dan ziet een Surinamer dat, en die zegt hey, [naam respondent] die staat daar geld aan te vragen of zo. Die is een beetje... Voor mij is wel een beetje.... Daarom vraag ik het niet aan [...] Weet je, laat maar zitten.'* [Surinaamse man, 64-75]

Het tweede bezwaar is de angst om geld te moeten terugbetalen als blijkt dat er te veel of onterecht AIO is ontvangen. *'Als je onrecht te veel krijgt, dan moet je terugbetalen. Ik vind dat dat [onrechtvaardig] gewoon. [...] Ik wil minder geld, maar ik wil wel mijn vrijheid. [...] Liever minder, maar wel ziele rust. [...] Dat staat voor mij bovenaan.'* [Surinaamse vrouw, 67-74]. Deze angst is niet denkbeeldig: meerdere deelnemers hebben ervaring met het moeten terugbetalen van toeslagen. Dit kan ook de kans kleiner maken dat iemand nog AIO wil aanvragen. De angst om geld te moeten terugbetalen, komt ook naar voren bij deelnemers die deze ervaring zelf niet hebben. Een deelnemer die zelf een te hoog inkomen heeft voor de AIO, geeft aan dat meer mensen de AIO zouden aanvragen als ze niet meer de angst hadden om geld te moeten terugbetalen (#1). Een andere deelnemer, die wél AIO ontvangt,

noemt dit risico ook als belangrijkste bezwaar waarom iemand geen AIO aanvraagt. Hoewel respondenten dit zelf niet expliciet koppelen aan wantrouwen in de SVB en andere instanties, is wantrouwen wel duidelijk aanwezig onder oudere migranten: *'Grote vissen [pakken] toch altijd de kleine visjes. Wij als kleine mensen hebben niet zo veel... Je moet doen wat [zij] willen. Je kan niet tegen de kapitalisten...En de mensen die dat beheren, die hebben goed salaris, goed leven. En wij moeten gewoon [het] doen [met] wat we krijgen.'* [Suri-naamse man, 67-75].

Een derde reden is cultureel. Een islamitische deelnemer geeft aan: *'Ja, ik heb het nooit gedaan [...] omdat het niet toegestaan was volgens het geloof.'* [Turkse vrouw, 75-79]. In andere interviews spreken we diverse islamitische mensen die hun geloof wel verenigbaar vinden met het aanvragen van de AIO, maar mensen in hun omgeving hebben hun uitgelegd dat dit niet samengaat.

De vierde factor is hulp bij het aanvragen. Sommige deelnemers vonden het aanvragen ingewikkeld, maar slaagden er toch zelfstandig in om dit te doen. In andere gevallen was er hulp nodig van anderen, meestal hun kinderen. Deze hulp van kinderen kan een waardevolle aanvulling zijn op de formele informatiebronnen, maar is niet zonder complicaties. Er is ook een deelnemer die wist dat de AIO bestond en het wilde aanvragen, maar niet wist hoe dat moest. Ze vroeg haar kinderen om hulp, maar *'[mijn] kinderen gaan het niet aanvragen voor mij. Dat [accepteren] mijn kinderen niet.'* [Turkse vrouw, 75-79]. In plaats daarvan geven haar kinderen wekelijks direct financiële hulp.

Als vijfde is er de factor kennis: als je niet weet dat de AIO bestaat, is het moeilijk om het aan te vragen. Een aantal niet-ontvangers is duidelijk op de hoogte van de AIO-regels en kan uitleggen dat ze hier niet voor in aanmerking komen. Tegelijkertijd zijn er ook meerdere deelnemers die niet van de AIO af wisten, er tijdens het interview achter kwamen en er interesse in toonden. Hieruit blijkt overigens dat het niet onmogelijk is om zonder kennis de AIO te ontvangen, als iemand anders (vaak de kinderen) dit voor de deelnemer hebben aangevraagd. Ook is er onder mensen die maandelijks de AIO ontvangen, veel onzekerheid over hoe de regeling precies werkt, hoeveel geld ze hierdoor ontvangen en wat de voorwaarden zijn. Het kwam voor dat we konden afleiden dat iemand de AIO ontving, zonder dat die persoon de term kende, omdat zij bijvoorbeeld een van de voorwaarden noemden, zoals de regel om maximaal 13 weken in een jaar in het buitenland te zijn.

5.3 Sociale contacten

Sociale contacten spelen een belangrijke rol bij het mitigeren van de pensioenarmoede onder migranten. De meeste gepensioneerden blijken regelmatig hulp te krijgen tijdens hun pensioen. Deze hulp komt het vaakst van hun kinderen en/of kleinkinderen. Zij helpen zowel financieel als immaterieel. De immateriële hulp bestaat bijvoorbeeld uit het lezen van de post. Sommige deelnemers geven aan dat ze afhankelijk zijn van hun kinderen wat

betreft informatie: bijna alle post wordt aan de kinderen overgedragen, om zo de inhoud te begrijpen. In enkele gevallen gaat de post zelfs direct naar het adres van de kinderen. Hier zijn de kinderen dus geheel in het bezit van de informatie [Surinaamse man, 80+]. Een Marokkaanse vrouw laat via een tolk weten dat ze niet zou willen dat pensioencommunicatie in haar eigen taal werd aangeboden: als analfabeet zou ze deze toch niet lezen en Nederlands was handiger voor haar kinderen [Marokkaanse vrouw, 65-74]. Ook bij andere financiële beslissingen worden kinderen om hulp gevraagd. In één geval is de respondent zelf degene die zijn kinderen en zus hielp met financiële administratie. Digitale communicatie ervaren sommige respondenten als erg prettig, anderen besteden dit uit aan hun kinderen, zelfs als ze de analoge communicatie wel goed zelf kunnen doen.

Als we wat dieper ingaan op de financiële hulp die gepensioneerden ontvangen, worden de kinderen vaak genoemd. Zij springen bij als ze merken dat hun ouders het zwaar hebben. Zo laat een Surinaamse man weten dat hij daar niet eens om hoeft te vragen [Surinaamse man, 65-74]. Anderen geven aan dat zij wekelijks een bijdrage van hun kinderen ontvangen en dat ook nodig hebben om rond te komen [Turkse vrouw, 75-79]. Een aantal deelnemers geeft aan dat kinderen vooral helpen met de extra's in hun leven, zoals deze Turkse vrouw: *'Ja, bijvoorbeeld een ticket naar Turkije, kan ik niet halen, zegt ze. Dus dan moet mijn zoon het eigenlijk gaan halen. En meestal is dat eigenlijk dan een cadeautje vanuit de zoon naar de moeder. Want dan gaat hij gewoon een ticket halen of als ze ergens heen wilt gaan, [...] wat leuks doen of rondvaren in Amsterdam met de boot, noem het maar op. Zegt ze van: Ja, mijn zoon is daarvoor bereid.'* [Turkse vrouw, 65-74, vertaald door tolk]. Een man vertelt dat de kinderen hem een voor een mee uit eten nemen of af en toe de boodschappen betalen [Turkse man, 65-74].

Deze hulp van de kinderen kan echter ook ongemakken opleveren: meerdere gepensioneerden ontvangen liever geen hulp van hun kinderen. Kinderen hebben inmiddels hun eigen leven en gezinnen waarvoor ze moeten zorgen. Zo willen ze bijvoorbeeld geen tijd van hun kinderen vragen, zoals bijvoorbeeld deze Surinaamse vrouw: *'De kinderen moeten komen dit [aan]vullen, dat [aan]vullen. En [zij] werken ook, dan is [er] geen tijd voor [hen]. [Dat] is [...] vervelend [...]. Ik zei: Laat maar.'* [Surinaamse vrouw, 75-79]. Ook laten sommigen weten dat ze geen geld willen hebben: *'En mijn zoon zegt wel: Mam, je moet het wel zeggen, maar ik vind niet dat ik hem moet belasten. Hij heeft het [geld]. Ik bedoel, weet je wel, ze verdienen goed, hij en z'n vrouw verdienen goed, maar ga maar. Weet je wel, zolang het kan, probeer ik wel te redden. Maar ik ga niet [mijn] kinderen belasten. Ik wil het niet hebben.'* [Surinaamse vrouw, 65-74]. Anderen laten juist weten dat hun kinderen het zelf ook lastig hebben, waardoor ze hen minder makkelijk kunnen helpen.

Tijdens de interviews hebben we ook gekeken naar de relatie met het land van herkomst, ook wel de transnationale relaties genoemd. Hierin konden we de verschillende groepen goed onderscheiden. Surinamers leefden vroeger veelal transnationaal en waren in eerste

instantie van plan terug te keren, maar hebben hun verwachtingen gedurende de levensloop bijgeschaafd. Zij vonden Suriname later te onveilig en bleven daardoor liever hier en gingen amper terug. Andere groepen, zoals Turkse en Marokkaanse migranten, keerden regelmatig terug voor vakantie, maar wilden liever in Nederland blijven tijdens het pensioen. Er zijn maar weinig participanten die naar eigen zeggen nog regelmatig geld terugsturen. Wel deden ze dit eerder in hun leven. Daarmee heeft het dus wel degelijk invloed gehad op hun vermogensopbouw *'Toen mijn ouders leefden, ik stuurde elke maand [geld], elke maand. Maar ze zijn allebei overleden.'* [Turkse man, 65-74]. Dit gebeurde nog meer in de tijd dat ouders nog leefden, wat zeldzaam is onder gepensioneerde migranten.

6. Discussie

De groep gepensioneerden in Nederland wordt steeds etnisch diverser: veel migranten die de afgelopen decennia naar Nederland kwamen, zijn inmiddels gepensioneerd of gaan binnenkort met pensioen (CBS, 2020a). Hun financiële situatie is slecht: daar waar 3 procent van de 65+-Nederlanders zonder migratieachtergrond onder de armoedegrens leeft, is dit 40 procent voor niet-westerse 65+'ers (Scholte & Lammers, 2017). Het doel van dit onderzoek was om de pensioensituatie van niet-Europese migranten in Nederland te begrijpen. Om dit doel te bereiken, hebben we 26 interviews afgenomen onder Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Sri Lankaanse en Tunesische oudere migranten.

We hebben hen gesproken over hun pensioenvoorbereidingen, ervaringen met informatievoorzieningen, AIO-uitkeringen en de rol van hun sociale contacten.

Een terugkerend element in de interviews is de ontbrekende kennis over hun pensioen: veel oudere migranten waren tijdens hun werkende leven niet goed op de hoogte van wat hen te wachten staat tijdens pensionering. Diverse oorzaken komen naar voren, die in lijn der verwachting liggen: veel mensen ervaren pensioen als ingewikkeld en/of worstelen met de Nederlandse taal. Ook het digitaal communiceren is voor een aantal respondenten een obstakel, zelfs voor mensen die an sich goede taalbeheersing en financiële kennis hebben. In de beleving van veel migranten hadden zij niet alleen moeite om de ontvangen pensioencommunicatie te begrijpen, maar was er zelfs helemaal geen pensioencommunicatie tot ze (bijna) met pensioen gingen. Late informatie is voor deze groep extra problematisch, aangezien velen eerder moesten stoppen met werken vanwege hun gezondheid of arbeidsmarktpositie. Dit verkleinde de mogelijkheid verder om iets te doen met de informatie. In het oog springt de rol van de werkgever: een aantal respondenten is hier erg positief over en geeft aan zo goede informatie gekregen te hebben op een leeftijd waarop het mogelijk was de pensioenplannen nog aan te passen. Het vertrouwen in de werkgever lijkt bij een aantal respondenten hoger dan in andere instanties of in sociale contacten. Andere studies laten ook zien dat werknemers in het algemeen veel vertrouwen hebben in hun werkgever (Searle et al., 2011; Vanhala & Dietz, 2015) work unit and organizational levels. We utilize two large-scale survey studies in two different organizations, from the forestry and information and communications technology (ICT; uit de interviews blijkt dat dit ook gaat over pensioencommunicatie.

Veel migranten bereidden zich niet financieel voor op hun pensioen.³ Deels volgde dit uit een gebrek aan financieel inzicht van hoe hun pensioensituatie eruit zou zien. Mensen

3 Het is goed om hierbij te vermelden dat onderzoek naar niet-migrantengroepen laat zien dat ook in deze groep de pensioenkennis en -voorbereiding verbeterd zou kunnen worden (Alessie et al., 2011). Onze studie onder migranten kan geen vergelijking maken tussen deze groepen; voor een overzicht van studies die wél hierop ingaan, verwijzen we naar een recente systematische literatuurstudie (Veldman et al., 2026).

geven aan dat ze met de kennis van nu andere keuzes gemaakt zouden hebben. Tegelijkertijd is er een groep deelnemers die ook niet hadden gespaard als ze meer kennis hadden gehad: de lagere inkomens maakten sparen onmogelijk, in combinatie met transnationale 'verplichtingen' (zoals geld terugsturen) en de zorg voor kinderen. Onder de mensen die wél spaarden, was dit ook niet per se met het oog op hun pensioen. *Riba*-normen (een taboe op betalen of ontvangen van rente onder een deel van de moslimgemeenschap) komt niet naar voren als obstakel voor sparen – alleen als obstakel voor geld lenen.

Oudere migranten zonder deze faciliteiten zijn daarom aangewezen op informele kanalen voor hulp, vooral hun kinderen. Die geven regelmatig financiële hulp, helpen met vertalen of maken hun ouders wegwijs in het pensioenstelsel. Hoewel dit voor velen waardevol is, kan het niet gezien worden als afdoende vangnet, omdat er ouderen zijn die hun kinderen niet willen belasten en kinderen die hun ouders niet willen of kunnen helpen. Voorlichtingen op andere plekken zoals bijvoorbeeld moskeeën en buurthuizen kan bijdragen aan de oplossing, maar is ook niet zonder risico's. Maatschappelijke organisaties hebben namelijk niet altijd de juiste middelen voor voorlichting. Daarnaast hebben niet alle oudere migranten dezelfde toegang tot dit 'sociaal kapitaal': sommigen hebben geen kinderen, komen niet in buurthuizen of moskeeën of zijn niet taalvaardig genoeg om de voorlichting te begrijpen. Zij zijn daardoor zeer kwetsbaar voor pensioenarmoede. Dit heeft ook gevolgen voor de tweede generatie migranten in Nederland: de belasting in tijd en geld die de hulp aan ouders kost, kan groot zijn.

De AIO-uitkering kan uitkomst bieden om dit te verbeteren, maar schiet in de huidige vorm te kort. De Nederlandse Arbeidsinspectie rapporteerde dat de kennis over de AIO goed is. Zo is 95% van de AIO-ontvangers het eens met de stelling 'Ik vind de informatie over mijn uitkering duidelijk'. Daarbij maakt het rapport de kanttekening dat het onderzoek niet representatief is voor migranten (Nederlandse Arbeidsinspectie, 2024). Onze kwalitatieve interviews maken duidelijk dat de ervaring van veel gepensioneerd migranten inderdaad anders is dan de conclusies van dit rapport. Zelfs mensen die de AIO ontvangen, hebben dit niet altijd door, als hun kinderen dit voor hen hebben aangevraagd. Initiatieven om de voorlichting voor potentiële AIO-ontvangers te verbeteren (Novum Innovatielab, 2020), zijn dan ook te prijzen. Toch laten de interviews ook de beperkingen zien van betere voorlichting, omdat ook onder de mensen die er wél vanaf weten, verschillende redenen zijn om er alsnog vanaf te zien. Meer kennis is geen oplossing voor het wantrouwen, angst om te moeten terugbetalen of sociaal-religieuze redenen om geen AIO aan te vragen. Participanten zijn bang om geld terug te moeten betalen, wat een aantal ook al had moeten doen bij andere toeslagen. Ook vinden ze het problematisch hun financiële situatie te delen met overheid of anderen, die niet vertrouwd worden.

Het model van sociaaleconomische, sociaal-culturele en sociaal-relatieve factoren sluit aan bij de verhalen van de deelnemers en de oproep om naast sociaaleconomische

verklaringen juist ook de andere factoren te onderzoeken (Veldman et al., 2026). Het wordt verder duidelijk hoezeer die met elkaar verknoopt zijn. Bijvoorbeeld: het werk dat iemand doet wordt van oudsher gezien als belangrijke sociaaleconomische factor in de vorm van pensioenopbouw en financiële mogelijkheden om te sparen. Echter, voor migranten is dit complexer: door de verplichtingen om geld terug te sturen, het gebrek aan pensioenkennis en mogelijk islamitische normen voor het betalen van rente, zijn er minder mogelijkheden om pensioen op te bouwen. Dit maakt hun situatie nog precairder. In de interviews blijkt het óók een belangrijke bron van (ongelijkheid in) informatievoorziening: sommigen geven aan dat vanuit hun werkgever nauwelijks of heel laat informatie kwam, anderen juist dat dankzij hun werkgever ze beter hun pensioen snapt en beter konden plannen. Een ander voorbeeld zijn de verschillende manieren waarop deelnemers aangeven beïnvloed te worden door hun religie. Op sociaal-cultureel gebied: *riba*-normen beïnvloeden financieel gedrag en het ontvangen van de AIO wordt door iemand als 'niet-islamitisch' gezien. Daarnaast blijkt het ook een sociaal-relatieve factor, wanneer contacten bij de moskee een belangrijke informatiebron zijn om het pensioen beter te snappen.

De conclusie van dit onderzoek nodigt uit tot vervolgonderzoek. Om de pensioenkennis, het spaargedrag en de intergenerationale hulp van migranten goed te begrijpen, kan kwantitatief grootschalig survey-onderzoek uitkomst bieden. We weten bijvoorbeeld uit Duits survey-onderzoek dat migranten niet altijd op de hoogte zijn van hun kinderopvangtoeslag (Seibel, 2021), maar hoe zit dat met de kennis van pensioenrechten in Nederland? Eerder onderzoek in Nederland gebruikte voornamelijk CBS-registerdata (Lössbroek et al., 2024). Dit geeft interessante inzichten in economische geregistreerde factoren, maar minder in factoren als pensioenkennis, spaargedrag en transnationalisme. Uit deze kwalitatieve studie blijkt dat deze factoren nader onderzoek behoeven. Daarom roepen we, in lijn met Veldman et al. (2026), op tot meer onderzoek naar de sociaal-culturele en sociaal-relatieve verklaringen voor pensioenarmoede onder oudere migranten. Om dit te bewerkstelligen, is nieuwe survey-data nodig. Een grote uitdaging, gezien de taalbarrières en het wantrouwen bij deze groep (Bilecen & Fokkema, 2022). Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat zelfs mensen die AIO ontvangen niet altijd doorhebben dat dit het geval is – zulke informatie is lastig in een kwantitatief survey te achterhalen.

Dit onderzoek bevat een aantal beperkingen. De belangrijkste is de vraag hoe representatief deze 26 deelnemers zijn voor de bredere populatie van niet-Europese migranten. Ons onderzoek heeft beduidend meer problemen aan het licht gebracht dan regulier survey-onderzoek, in vergelijking met het rapport van de Nederlandse Arbeidsinspectie waarin niet-Europese migranten ondervertegenwoordigd waren. Toch is het nog steeds goed mogelijk dat de uitkomsten een positief vertekend beeld geven. Waarschijnlijk is de werkelijke situatie onder oudere migranten nog negatiever (met andere woorden: een selectie-effect). Onderzoek met registerdata van het CBS laat zien dat vergeleken met andere niet-Euro-

pese gepensioneerde migranten, Surinaamse gepensioneerden een relatief hoog gemiddeld pensioeninkomen hebben. Turkse en Marokkaanse gepensioneerden hebben gemiddeld een lager pensioeninkomen dan Surinamers, maar hoger dan het pensioeninkomen van migranten uit vluchtelingenlanden als Afghanistan en Irak (Lösslbroek et al., 2024).

De groep oudere migranten bleek lastig te bereiken en we waren afhankelijk van tussenpersonen en organisaties. Hierdoor bereikten we de oudere migranten die aansluiting hebben bij een organisatie en maatschappelijk betrokken zijn. De migranten zonder een sociaal netwerk zijn bijna per definitie geen onderdeel van dit onderzoek, terwijl deze groep mogelijk extra kwetsbaar is, bijvoorbeeld als gezondheidsproblemen een drempel zijn om naar een buurthuis of moskee te gaan. Andere selectiefactoren waardoor kwetsbare gepensioneerde migranten vaak buiten survey-onderzoek vallen, zijn taal, digitale vaardigheden en vertrouwen. Het is waarschijnlijk dat oudere migranten die slecht Nederlands spreken en weinig vertrouwen in instituties hebben, minder snel deelnamen aan het onderzoek. Het taalprobleem probeerden we te verkleinen door in enkele gevallen gebruik te maken van een tolk. Het probleem van gebrekkige digitale kennis losten we op door alle interviews in persona af te nemen. Het inschakelen van tussenpersonen in buurthuizen en moskeeën, die bekend zijn bij de respondenten en die vaak vertrouwd worden, was essentieel om meer mensen te overtuigen mee te doen, maar ook dit lost het niet helemaal op.

In het verlengde hiervan kan de informatie van de participanten positief gekleurd zijn door sociaal wenselijke antwoorden te geven. Financiën zijn een gevoelig onderwerp en uit gevoelens van schaamte wordt de positie mogelijk beter voorgesteld en ontvangen hulp verzwegen, al waren er veel respondenten die open vertellen dat ze hulp ontvangen en dat hun pensioeninkomen laag is. Sociale wenselijkheid zou ook juist kunnen leiden tot een te negatieve weergave van de financiële situatie, als er angst zou zijn dat toeslagen of de AIO gekort zouden kunnen worden. Deze angst werd minder toen we benadrukten dat respondenten anoniem mee konden doen. Kortom, hoewel onze studie meer problemen aan het licht bracht dan diverse eerdere studies, is het plausibel dat deze nog steeds een te gunstig beeld geeft van de leefsituatie van veel gepensioneerde niet-Europese migranten.

Ondanks deze beperkingen heeft dit onderzoek een bijdrage geleverd aan de kennis van de pensioensituatie van migranten. De conclusies van dit onderzoek onderstrepen de complexiteit van pensioenarmoede van migranten. Het onderwerp bevindt zich op het terrein van levensloop, migratie, economische participatie, de verzorgingsstaat en intergenerationele solidariteit. Derhalve verdient het een nauwe samenwerking tussen wetenschappers, beleidsadviseurs en politici (Veldman & Lösslbroek, 2024).

7. Aanbevelingen

Dit kwalitatieve onderzoek geeft aanleiding voor verschillende beleidsadviezen.

Ten eerste: *pensioencommunicatie gericht op migranten*. Laten we beginnen met de communicatie vanuit de pensioensector zelf. Zoals eerder gezegd is er bij een deel van de migranten sprake van een taalbarrière, waardoor het nuttig kan zijn om deze voorlichting meertalig uit te voeren. Het is belangrijk om het deze mensen daarnaast in het Nederlands aan te blijven bieden: een participant merkte op dat de pensioenbrieven altijd door hun kinderen gelezen worden, en voor hen werkt Nederlands het beste. Pensioencommunicatie in meerdere talen kent praktische haken en ogen naast mogelijk hogere kosten. Als goede keuzebegeleiding in meerdere talen leidt tot hoge uitvoeringskosten, heeft dit nadelen voor deelnemers met én zonder migratieachtergrond. Veelbelovend is dan ook het project *Text-buddy* van Pensioen Schoonmaak, een pensioenfonds met een zeer divers deelnemersbestand. Deze AI-ondersteunde tool (nu nog in een beginnend stadium) kan pensioeninformatie vertalen in 19 verschillende talen zoals Marokkaans, Pools en Turks. De tool kan informatie ook eenvoudiger verwoorden, wat ook voor niet-migranten waardevol kan zijn (Pensioen Schoonmaak, 2025). Verder zijn een goede telefonische ondersteuning en de mogelijkheid pensioenzaken telefonisch te regelen belangrijk: dit ondersteunt mensen die moeite hebben met digitale communicatie, maar voelt voor hen ook anoniemer dan een publieke balie.

Verder valt te overwegen om deze communicatie aan te vullen met andere kanalen: een aantal migranten begint uit zichzelf over hoe belangrijk hun werkgever was bij het wel of niet tijdig inzicht krijgen in hun pensioensituatie. Werknemers hebben immers veel contact met hun werkgever en bouwen in veel gevallen ook een zekere vertrouwensrelatie op. Werkgevers en vakbonden besteden in hun voorlichting aandacht aan mogelijkheden om eerder met pensioen te kunnen, wat immers een door veel werknemers gekoesterde wens is. Veel oudere migranten zouden juist meer gebaat zijn bij meer informatie over hoe de financiële situatie tijdens het pensioen kan worden verbeterd. Pensioenfonds kunnen nieuwe initiatieven ontplooiën om werkgevers hierin te ondersteunen. Dit is waardevol omdat zo een deel van de migranten beter bereikt kan worden; tegelijkertijd zal een ander deel niet bereikt worden. Omdat een deel van de werkgevers geen pensioenregeling heeft, is hun rol in de pensioencommunicatie waarschijnlijk beperkt (CBS, 2024). Ook zal niet iedereen een vertrouwensband met de werkgever hebben - veel migranten werken bijvoorbeeld via uitzendbureaus en hebben dus meer contact met opdrachtgevers dan met hun werkgever. Tot slot heeft een aantal migranten geen werkgever omdat ze als zelfstandige werken. Dit verschilt sterk tussen groepen: onder de 'grote 5' niet-Europese landen (Caribisch Nederland, Indonesië, Marokko, Suriname en Turkije) ligt dit tussen de 2% en 16% (ter vergelijking: het is ook 16% voor niet-migranten). Van de migranten uit andere niet-Europese landen werkt bijna een derde (!) als zelfstandige (CBS, 2025a). Overigens is dit hoge aandeel zelf-

standigen in sommige migrantengroepen een extra reden voor hun kwetsbare positie – ook zelfstandige niet-migranten gelden als een risicogroep voor een relatief laag pensioen.

Behalve via de werkgever is het mogelijk migranten te bereiken via bijvoorbeeld buurthuizen, moskeeën en kerken. Participanten in dit onderzoek laten weten dat ze hier informatie vandaan halen, maar dit is gevoeliger voor fouten en de mogelijkheid tot vragen stellen is beperkt. Dat geldt ook voor (volwassen) kinderen van migranten. Die zijn vaak onmisbaar, maar net als bij de eerdere organisaties zijn dit geen professionals op dit gebied. Het advies is hier: help de helpers. Natuurlijk zijn er ook migranten die geen werkgever, sociale organisaties én geen kinderen hebben. Maar als we de formele pensioencommunicatie op deze manier uitbreiden, dan wordt de groep die overal tussendoor glipt wel beduidend kleiner.

Ten tweede zijn er diverse adviezen rond de AIO-bijstandsuitkering. Het is duidelijk dat kennis over de regeling beter zou kunnen. Daar kan aan gewerkt worden via de tips rond pensioencommunicatie zoals hierboven beschreven. Daarnaast zijn meer pilots rond het koppelen van data door de SVB interessant: mogelijk kunnen zo potentiële rechthebbenden directer benaderd worden (Novum Innovatielab, 2020). De SVB weet immers als uitvoerder van de AOW wel wie een AOW-gat heeft, maar niet in hoeverre deze mensen inkomsten hebben uit andere pijlers. De SVB pleit voor meer mogelijkheden om data te koppelen (zoals met UWV) om zo gericht informatie te kunnen geven over de AIO. Dit maakt het makkelijker om te identificeren wie een laag pensioeninkomen heeft. Tegelijkertijd laten onze interviews zien dat zelfs als iedere AIO-rechthebbende goed geïnformeerd zou zijn, er waarschijnlijk nog steeds niet-gebruik van de regeling zou bestaan (zij het minder dan nu). Naast een kennisgebrek blijken immers ook andere factoren relevant. Verschillende deelnemers geven aan dat het aanvragen van de AIO ingewikkeld is en invasief aanvoelt. Ook hierbij zou datakoppeling kunnen helpen: veel gegevens over huishoudsamenstelling, inkomen en vermogen zijn immers bekend bij de Belastingdienst, maar mogen niet gedeeld worden met de SVB. Een ander obstakel is voor sommige deelnemers de angst voor het terugbetalen van de AIO, zeker onder mensen die eerder al eens toeslagen moesten terugbetalen. Door het terugbetalingsrisico kleiner te maken, zou vertrouwen kunnen toenemen, waardoor gepensioneerden dit misschien vaker aanvragen. De kostendelersnorm kan ook een obstakel zijn voor een verbetering van de pensioensituatie: als mensen hun woning gaan delen, wordt het AIO-bedrag minder. Dat kan een reden zijn om de AIO niet aan te vragen of om niet te woningdelen, ondanks dat dit tot lagere kosten zou leiden (en een bijkomend voordeel: er komen dan extra woningen beschikbaar voor woningzoekenden). Veel gemeenten zijn al sceptisch over de kostendelersnorm (De Jonge, 2021) en enkele gemeenten experimenteren met manieren om de invloed ervan kleiner te maken, zoals deze pas met vertraging toe te passen (Gemeente.nu, 2021).

Ten derde zijn er natuurlijk institutionele wijzigingen mogelijk om tot betere pensioenopbouw te komen. Bij de sociale partners ligt de verantwoordelijkheid om tot een pensioenregeling te komen waarmee voldoende wordt opgebouwd. Een aantal participanten in dit onderzoek werkte bijvoorbeeld lange tijd als uitzendkracht – waarmee ze dus vielen onder een regeling met relatief lage pensioenopbouw. Deze wordt hervormd (Flexpedia, 2022). Dit kan bijdragen aan betere pensioenen voor de gepensioneerde migranten van de toekomst, al kan een hoger opbouwpercentage ook nadelige effecten hebben op hun inkomen tijdens hun werkende leven. De overheid heeft de mogelijkheid om de AOW-regels aan te passen. Nederland is uitzonderlijk in de eis om hier 50 jaar te wonen voor een volledig publiek pensioen: in andere landen ontvang je dit doorgaans al na 40 jaar (Lösslbroek, 2024). De opbouwperiode harmoniseren met die in andere landen zou betekenen dat mensen onder de armoedegrens die geen AIO aanvragen, toch een iets hoger bedrag hebben om van te leven. Daarnaast geeft het een buffer aan mensen met een AOW-gat die net boven de armoedegrens zitten. Uiteraard zit hier een prijskaartje aan, al wordt een deel van de extra kosten terugverdiend doordat de uitgaven aan de AIO lager worden (een verschuivingseffect) en een besparing op uitvoeringskosten: de AOW kost €37 per ontvanger, de AIO €602 per ontvanger. Mensen die nu een klein maandbedrag aan AIO ontvangen, en dat door een toegankelijker AOW niet meer nodig hebben, kunnen dus een besparing opleveren. Daarnaast zullen deze mensen minder gebruik hoeven maken van gemeentelijke armoederegelingen en zullen middeninkomens met een AOW-gat minder (of minder vaak) toeslagen ontvangen voor bijvoorbeeld huur of zorg. Het IBO Pensioenopbouw in balans biedt een opzet tot zo'n vergelijking door de kosten van AOW en AIO te vergelijken (Rijksoverheid, 2024), maar gaat niet in op de overige financiële consequenties, waardoor de vergelijking gunstiger uit zou vallen. Tot slot kan gekeken worden naar pensioen dat is opgebouwd in het buitenland. Van de meeste groepen niet-Europese migranten ontvangt maar een paar procent inkomen uit het buitenland (Lösslbroek et al., 2024). Dat komt deels doordat ze op jonge leeftijd hierheen kwamen, doordat niet alle landen een goed ontwikkeld pensioensysteem hebben en doordat ze het daar opgebouwde bedrag minder waard is in een land als Nederland. Maar ook is bekend dat opgebouwd pensioen heel moeilijk mee te nemen is uit landen waarmee geen overeenkomst is afgesloten (Veldman et al., 2026).

Tot slot is het goed om te benadrukken dat een belangrijk deel van de pensioenproblematiek voortvloeit uit obstakels die mensen hebben ervaren op de arbeidsmarkt. De beleidsaanbevelingen in dit Industry Paper richten zich specifiek op pensioen, gezien de focus van de studie. Dat neemt niet weg dat hogere inkomens tijdens het werkzame leven ook een substantiële verbetering van de pensioensituatie zouden opleveren. Investeren in het opleiden van migranten, uitgebreidere taalcurricula, ratificering van buitenlandse diploma's, tegengaan van discriminatie en andere arbeidsmarktmaatregelen vallen buiten de reikwijdte van deze studie. Hier volstaat de opmerking dat deze niet alleen belangrijk zijn

om de arbeidsmarktpositie van werkenden te verbeteren, maar ook voor hun toekomstig pensioen.

Gezien de diversiteit aan problemen en obstakels waarmee gepensioneerde niet-Europese migranten te maken hebben (gehad), is er niet één overkoepelende oplossing; verschillende deeloplossingen zijn nodig. Stap voor stap kan zo de pensioensituatie van deze groep worden verbeterd.

Referenties

- Alessie, R., Van Rooij, M., & Lusardi, A. (2011). Financial literacy and retirement preparation in the Netherlands. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 527-545. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000461>
- Algemene Rekenkamer. (2019). *Ouderdomsregelingen ontleed*.
- Ayón, C., Deniz-Zaragoza, M., Marshall, G., & Hernandez, J. (2022). Retirement is not an option for the undocumented: Undocumented Latinx older adults' perceptions of financial (in)security in the United States. *Social Work Research*, 47(1), 18-33. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/swr/svac030>
- Bilecen, B. (2019). 'Altın Günü': migrant women's social protection networks. *Comparative Migration Studies*, 7(11), 1-17. <https://doi.org/https://doi.org/10.1186/s40878-019-0114-x> (2019)
- Bilecen, B., & Fokkema, T. (2022). Conducting empirical research with older migrants: Methodological and ethical issues. *The Gerontologist*, 62(6), 809-815.
- Borchgrevink, K., & Birkvad, I. R. (2022). Religious norms and homeownership among Norwegian Muslim women. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(5), 1228-1245. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1965866>
- Brekke, T., & Larsen, M. (2020). Allah, villa, Volvo: Muslim professionals in the Nordic countries and their financial attitudes and practices. *Open Library of Humanities*, 6(2), 1-34. <https://doi.org/10.16995/OLH.570>
- CBS. (2020a). *Prognose bevolking; geslacht, leeftijd, achtergrond en generatie, 2021-2070*. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84872NED/table?ts=1615296495296>
- CBS. (2020b). *Recht en Gebruik AIO, 2017 en 2018. Uitgebreide methodebeschrijving*. https://dashboards.cbs.nl/v2/SZW_niet_gebruik_AIO/
- CBS. (2021). *Bevolking; leeftijd, migratieachtergrond, geslacht, regio, 1 jan. 1996-2020*. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37713/table?fromstatweb>
- CBS. (2022). *Bevolking; geslacht, lft, generatie en migr.achtergrond, 1 jan; 1996-2022*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/37325/table?ts=1769182733375%0A>
- CBS. (2023). *Prognose bevolking; geslacht, leeftijd, herkomstland, 2024-2070*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85743NED/table>
- CBS. (2024). *Aantal werknemers zonder pensioen afgenomen met bijna 20 procent*. https://www.cbs.nl/item?sc_itemid=71ac6878-40ed-4631-abed-d48a62dccb18&sc_lang=nl-nl
- CBS. (2025a). *Arbeidsdeelname; herkomst*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85456NED/table?dl=A44D0>
- CBS. (2025b). *Bevolking; herkomstland, geboorteland, leeftijd, regio, 1 januari*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85458NED/table?ts=1768988878311%0A>
- CBS. (2025c). *Recht en gebruik Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen, 2023*. https://dashboards.cbs.nl/v6/SZW_niet_gebruik_AIO/
- De Jonge, A. (2021). *Gemeenten: andere aanpak kostendelersnorm*. Binnenlands Bestuur.
- De Regt, S., Fokkema, T., & Das, M. (2022). Migrantenouderen in Nederland: Een beschrijvende analyse van de leefsituatie van ouderen uit de 20 grootste herkomstgroepen [Older migrants in the Netherlands: A descriptive analysis of the living conditions of older people from the 20 largest groups of o. *Statistische Trends*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/migrantenouderen-in-nederland>
- Dietz, T. L. (2001). The Mexican American elderly and supplemental security income: Reasons and characteristics associated with nonuse. *Journal of Applied Gerontology*, 20(3), 292-306. <https://doi.org/10.1177/073346480102000303>
- Flexpedia. (2022). *Beter pensioen uitzendkrachten in 2026*. <https://www.flexpedia.nl/kennis/blog/beter-pensioen-voor-uitzendkrachten-per-1-januari-%0A2026/#:~:text=Pensioenpremie 2026%3A23%2C4%25,het pensioen voor uitzendkr achten marktconform>

- Fokkema, T., & Conkova, N. (2018). Turkse en Marokkaanse ouderen in Nederland en België: een sociaal-demografisch profiel. *Geron*, 20(2), 15-19. <https://doi.org/10.1007/s40718-018-0030-4>
- Fontes, A. (2011). Differences in the likelihood of ownership of retirement saving assets by the foreign and native-born. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 612-624. <https://doi.org/10.1007/s10834-011-9262-3>
- Gemeente.nu. (2021). *Arnhem experimenteert met kostendelersnorm*.
- Hanse, D., Breedveld, P., Elshot, C., & Schampers, J. (2022). *Met te weinig genoeg nemen. Een onderzoek naar het niet benutten van inkomensvoorzieningen door ouderen in een financieel kwetsbare positie*. Nationale Ombudsman.
- Heisig, J. P., Lancee, B., & Radl, J. (2018). Ethnic inequality in retirement income: A comparative analysis of immigrant-native gaps in Western Europe. *Ageing and Society*, 38(10), 1963-1994. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1017/S0144686X17000332>
- Khan, M. N., Ferrer, I., Lee, Y., Deloria, R., Kusari, K., Migrino, L., Danan, K., & Yen, J. (2023). "We're always looking at the dollars and cents": The financial well-being of racialized older immigrants in Canada through the lens of service providers. *Journal of Family and Economic Issues*, 44(4), 1023-1035.
- Kuure, V. Z., Arku, G., Luginaah, I., Abada, T., & Buzzelli, M. (2016). Impact of remittance behaviour on immigrant homeownership trajectories: An analysis of the Longitudinal Survey of Immigrants in Canada from 2001 to 2005. *Social Indicators Research*, 127(3), 1135-1156. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1011-9>
- Lössbroek, J. (2024). Pensioenarmoede onder migranten door langzame AOW-opbouw. *ESB*, 109(4834), 252-254. https://esb.nu/wp-content/uploads/2024/06/252-254_Losbroek-1.pdf
- Lössbroek, J., De Regt, S., Das, M., & Fokkema, T. (2025). The retirement income of migrants in the Netherlands. *Netspar Industry Series*, 21, 1-26.
- Lössbroek, J., De Regt, S., Fokkema, T., & Das, M. (2024). De ongelijkheid van pensioeninkomens van migranten. *Demos*, 40(1), 1-4.
- Lössbroek, J., & Fokkema, T. (2022). Waar komt armoede onder gepensioneerde migranten vandaan? *Demos*, 38(10), 5-7. <https://nidi.nl/wp-content/uploads/2024/01/demos-40-01.pdf>
- Lössbroek, J., & Van Duuren, E. (2025). Pensioenarmoede: wie vraagt geen aanvullende uitkering aan? *Demos*, 41(5), 4-7.
- Lössbroek, J., & Van Tubergen, F. (2024). Saving behavior among immigrant and native youth. *Comparative Migration Studies*, 12(31), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00389-w>
- Mercer. (2024). *Global Pension Index 2024*.
- Nam, Y., Sherraden, M. S., Huang, J., Lee, E. J., & Keovisai, M. (2019). Financial capability and economic security among low-income older asian immigrants: Lessons from qualitative interviews. *Social Work*, 64(3), 224-232. <https://doi.org/10.1093/sw/swz015>
- Nam, Y., Sherraden, M. S., Lee, E. J., & Huang, J. (2022). Building financial capability among low-income older Asian immigrants: The roles of financial access and locus of control. *Journal of Consumer Affairs*, 56(4), 1683-1704. <https://doi.org/10.1111/joca.12486>
- Nederlandse Arbeidsinspectie. (2024). *Onderzoeksrapport Dienstverlening voor ouderen en nabestaanden*.
- Nicolaas, H., Sprangers, A., & Witvliet, H. (2003). Arbeidsmigranten en hun gezinnen [Labor migrants and their families]. *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal, 20-23.
- Novum Innovatielab. (2020). *Secure Multi Party Computation*. <https://novum.nu/project/secure-multi-party-computation/>
- Pensioen Schoonmaak. (2025). *Trots: Pensioenfonds Schoonmaak wint PensioenWegwijzer 2025 met TextBuddy*. <https://www.pensioenschoonmaak.nl/over-pensioenschoonmaak/nieuws/2025/pensioenfonds-schoonmaak-wint-pensioenwegwijzer-2025-met-textbuddy>
- Rijksoverheid. (2024). *IBO Pensioenopbouw in balans. Bijlage 5: Fichebundel*.

- Scholte, R., & Lammers, M. (2017). *Inkomenspositie ouderen*. SEO-rapport nr. 2017-09. https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2020/04/2017-09_Inkomenspositie_ouderen.pdf
- Searle, R., Den Hartog, D. N., Weibel, A., Gillespie, N., Six, F., Hatzakis, T., & Skinner, D. (2011). Trust in the employer: The role of high-involvement work practices and procedural justice in European organizations. *International Journal of Human Resource Management*, 22(5), 1069–1092. <https://doi.org/10.1080/09585192.2011.556782>
- Seibel, V. (2021). What do migrants know about their childcare rights? A first exploration in West Germany. *Journal of International Migration and Integration*, 22(3), 1181–1202. <https://doi.org/10.1007/s12134-020-00791-0>
- Sin, C. H. (2004). Sampling minority ethnic older people in Britain. *Ageing and Society*, 24(2), 257–277. <https://doi.org/10.1017/S0144686X03001545>
- Vanhala, M., & Dietz, G. (2015). HRM, trust in employer and organizational performance. *Knowledge and Process Management*, 22(4), 270–287. <https://doi.org/10.1002/kpm.1491>
- Veldman, K. (2025). De feiten rond het geld dat immigranten naar hun herkomstland sturen. *Demos*, 41(6), 5–7.
- Veldman, K., Henkens, K., Lössbroek, J., & Van Tubergen, F. (2026). What explains the migrant pension penalty? A systematic review and comprehensive model. *Work, Aging and Retirement*, 12(1), 1–16. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/workar/waaf002>
- Veldman, K., & Lössbroek, J. (2024). Pensioenarmoede onder migranten: onderzoek, beleid en praktijk. *Pensioen Magazine*, 29(1), 11–15.
- Veldman, K., Lössbroek, J., Henkens, K., & Tubergen, F. Van. (2025). Understanding the migrant pension gap in the Netherlands. A systematic review and integrated framework. *Netspar Industry Series*, 24, 1–42.
- Zheng, Y., Gu, Y., Backus, A., & Van Soest, A. (2022). The value of host-country language: The effect of Dutch language proficiency on immigrants' income, savings and financial wealth in the Netherlands. *Proceedings Ofthe 44th Annual Conference of the Cognitive Science Society*, 44(44).

Network for Studies on
Pensions, Aging and Retirement

Dit is een publicatie van Netspar
April 2026

T +31 13 466 2109
E info@netspar.nl

[netspar.nl](https://www.netspar.nl)